

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

CHR. BRUUN.
Holberg
og Tersløsegaard,
1905.

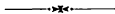
LUDVIG HOLBERG OG TERSLØSEGAARD

MED NY OPLYSNING
OM HVORLEDES DET ER GAAET TIL AT
HOLBERG BLEV BARON

AF

CHR. BRUUN

FHV. OVERBIBLIOTHEKAR VED DET STORRE KONGELIGE BIBLIOTHEK

KØBENHAVN
FORLAGT AF G. E. C. GAD'S UNIVERSITETSBOGHANDEL

1905

LUDVIG HOLBERG
OG TERSLØSEGAARD

LUDVIG HOLBERG OG TERSLØSEGAARD

NOGLE BEMÆRKNINGER
I ANLEDNING AF *VILH. ANDERSENS* SKRIFT
LUDVIG HOLBERG PAA TERSLØSEGAARD
SAMT NY OPLYSNING
OM HVORLEDES DET ER GAAET TIL AT
HOLBERG BLEV BARON

AF

CHR. BRUUN

FHV. OVERBIBLIOTHEKAR VED DET STORKE KONGELIGE BIBLIOTHEK

KØBENHAVN
FORLAGT AF G. E. C. GAD'S
UNIVERSITETSBOGHANDEL
MCMV

NIELSEN & LYDICHE
(AKRL. SIMMELKØR)

MED Titlen »Ludvig Holberg paa Tersløsegaard« har Hr. Dr. phil. Vilhelm Andersen for Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag, i December 1904 udgivet en lille Bog (8°, 47 Sider) til Fordel for det nylig stiftede Tersløsegaard-Fond. Bogen er meget smukt udstyret og smykket med Afbidninger af Tersløsegaard, den er som et Festskrift, den vil vist finde mange Læsere, som vente at høre noget paalideligt om Holberg som Godsbesidder og Landmand, og den vil da samle Bidrag til Fremme af det Formaal, for hvilket den er skreven. Det er efter min Mening en historisk Afhandling og fortjener at bedømmes fra et historisk Synspunkt, saa meget mere som Forfatteren, der besidder saa mange udmærkede Gaver, ogsaa er udrustet med en Fantasi, som undertiden efter min Mening kan blive ret livlig.

Det er som en gammel Holberg-Historiker, at jeg i denne Anledning tager Ordet.

Hvis man vil rejse fra Kjøbenhavn til Tersløsegaard, kan man passende lægge Vejen gennem lille Fiolstræde og i Forbigaaende hilse paa det gamle Kastanietræ, som

staar der, hvor Holberg boede fra 1740 til sin Død i Aaret 1754, der hvor nu Frue-Stiftsprovstbolig er. Det første Stykke af Dr. Andersens indledende Afsnit handler om dette »levende Minde« i Kjøbenhavn om Holberg; der er Stemning i det, det er som en blid lille Lovsang. Men saa kommer der tilsidst en ret usmagelig Overdrivelse. Saaledes lyde Ordene om Holberg: et Minde »om den Mand, som Byen Kjøbenhavn næst efter sin Grundlægger skylder mest«. Ikke sandt, en altfor drabelig Mundfuld!

Forøvrig kunde jeg ønske, at der var henvist til den smukke og ret indholdsrige lille Artikel om »Holbergs eneste Monument i Kjøbenhavn«, som C. Molbech har skrevet i det af den danske historiske Forening udgivne Historisk Tidsskrift, III., 1842, S. 634—36; thi denne Artikel handler om Kastanietræerne (der var dengang 2) ved den Holbergske Professor-Gaard. Kyndige havde dengang udtalt, at de kunde have en Alder af mindst 100—120 Aar; og antages det, at de først ere blevne plantede efter Branden 1728, og efterat denne Professor-Residents var færdigbygget, nemlig 1735, saa kunde man tænke sig, at de kunde være 100 Aar gamle og maaske ikke ældre end det Aar, da Holberg tog Boligen i Besiddelse, og da selv har plantet dem.

Og jeg kunde ønske, at der var henvist til Dr. Oluf Nielsens Skrift: »Kjøbenhavn paa Holbergs Tid«, Kbhvn. 1884, hvor der S. 12 er givet en Afbildning af denne Holbergs Bolig efter et Original-Maleri fra Midten af 18. Aarhundrede, thi der seer man Kastanietræerne, men meget anseelige: »At disse Træer skal være plantede af Holberg

selv, derom veed man Intet, thi de kan endog være ældre end Ildebranden 1728 (paa Billedet seer vi dem som store Træer faa Aar efter); men i alle Fald har de været til i hans Tid som unge Træer.

I det andet Stykke af Indledningen tales der om Tersløsegaard, som Holberg ejede og hvor han »boede hver Sommer i den sidste halve Snes Aar af sit Liv, og hvor der i Gaarden og Haven staar Træer, hvoraf Holberg rimeligvis (sic!) har plantet nogle«. Denne »Holbergs Gaard« minder om ham, der skrev de to bedste og mest nationale Komedier, vi har: Bondekomedierne »Jeppe paa Bjerget« og »Erasmus Montanus«. Derpaa sluttes med nogle sørgende Ord om denne nu forfaldne Gaard og om, hvor »forsømt den lille Have er, som Holberg selv har ønsket skulde være som et levende Monument over ham efter hans Død«. Jeg tilstaar, at jeg ikke veed, hvor Holberg har brugt denne Ytring, men fik jeg den at læse, vilde jeg bestemt forklare den som en Bemærkning sagt i Spøg og som i Forbigaaende, men ikke i fuldt Alvor.

Det er at mærke, at de nævnte Komedier paa en fin Maade ere satte i Forbindelse med Tersløsegaard, hvorved Resultatet af det følgende Afsnit kan siges ligesom at være blevet foregrebet.

Dette Afsnit (S. 9) begynder med følgende Sætning: »Man har spurgt, hvor man skulde tænke sig den Landsby liggende, der er Skuepladsen for »Jeppe paa Bjerget« og »Erasmus Montanus«.« Forinden jeg gaar videre, vil jeg komme frem med en Bemærkning, nemlig denne: Vilde disse to Komedier staa klarere for Læserne eller Tilsku-

erne, hvis det vidstes med Sikkerhed, hvor Holberg havde tænkt sig Skuepladsen for dem at ligge, og hvis dette var mere detailleret betegnet end blot ved, at den ligger i Sjælland? Vilde Personerne og Handlingen interessere mere, vilde Moralen komme til at staa tydeligere, Morskaben blive rigere, Beundringen for Holberg blive større, hvis han tydelig havde angivet Stedet? Jeg troer det ikke; han har vist med Forsæt ikke navngivet Stedet, han har ikke taget noget Hensyn til det. Men Anonymitet holder Folk ikke af, og saa supplere Folk — ved Hjælp af Gisninger.

Forlængst har man henført »Jeppe paa Bjerget« til St. Jørgensbjerg lige uden for Roskilde. Men der indvendes herimod, ogsaa af Dr. Andersen, at dette ikke passer, da der skulde være to Mil til Kjøbstaden og der i »Erasmus Montanus« siges, at være en Dagsrejse til Kjøbenhavn. Saa gjættede man paa »Landsbyen Munkebjergby, eller Bjergby, i daglig Tale vistnok (sic!) kaldet Bjerget i Sorø Amt. Fra denne By er der to Mil til Slagelse, en Dagsrejse til Kjøbenhavn, en Fjerdingvej, lidt mere eller lidt mindre, til den nærmeste Herregaard og den nærmeste Kro, saaledes som Holberg aabenbart har tænkt sig det i »Jeppe paa Bjerget«. Og i »Erasmus Montanus« nævnes udtrykkelig Slagelse.« Det hedder, at Montanus's Fader ikke er af de højlærdes : Universitetets Bønder, hvilket stemmer med, at Universitetet netop ikke besad Gods i Munkebjergby, men i det nærliggende Pedersborg. Da man nu veed, at Holberg selv som Professor ved Universitetet var Indehaver af Haverdrup Tiende i Pedersborg Sogn paa den Tid, da han skrev sine

Komedier, er det jo særdeles rimeligt (sic!), at han paa en af sine Udflugter fra Byen, som han, der var en lidenskabelig Fodgænger, elskede at foretage, er kommet til denne Egn og her har gjort nogle af de Iagttagelser, som han snart efter brugte i sine Komedier. At han benyttede Landsbyens Navn i disse Komedier, kom naturligvis ikke af, at han ønskede, at man skulde tænke netop paa dette Sted, da han tværtimod maatte ønske, at man ikke skulde tænke paa noget Sted i Særdeleshed.* Men dette Navn egnede sig netop godt til at betegne en sjællandsk Landsby, da der er mindst fire Landsbyer paa Sjælland, som paa Holbergs Tid havde dette Navn [Bjergby].

Alt dette er meget sindrigt sat sammen, men hvor meget vides med Sikkerhed deraf? Meget lidt. Sikkert er det, at Holberg i Juli 1721 opterede Haverdrup (nu Haverup) Tiende, og sikkert er det, at han kvitterede denne Tiende allerede i Juni 1722 og opterede Skiensved og Kornerup Tiender (W.*), af hvilke Landsbyer den først nævnte ligger lidt Nord for Kjøge, den sidst nævnte ligger lidt Vest for Roskilde. Men alt det andet maa Dr. Andersen staae inde for; thi det vides ikke, at Holberg var en lidenskabelig Fodgænger, det vides ikke, at Holberg, medens han havde Haverdrup Tiende, skrev sine Komedier, det vides kun, at de ældste blev spillede i Oktober 1722; hvad han har fortalt i sin første Epistola ad virum

*) Dette Bogstav betyder, at jeg har den anførte Notits fra Konferentsraad Werlauffs haandskrevne holbergske Samlinger, som han har testamenteret mig.

perillustrem om sin tidligste Komediesskrivning er i chronologisk Henseende taaget og uklart; idet mindste har jeg ikke Tillid dertil, men her er et Punkt i Holbergs Liv, som aldrig vil kunne blive oplyst med Sikkerhed.

Der sluttes saaledes: »Man maa da have Lov til at tænke sig som Skueplads for Holbergs sjællandske Komedier den Egn, hvor han tyve Aar senere kom til at bo. Her har han altsaa seet Jeppe og Kroen og Herregaarden, der hver for sig har Herredømmet over hans Liv.« Hvis der istedetfor »man« stod »jeg« ∴ Dr. Andersen, skulde jeg ikke sige noget dertil, thi da stod han alene inde for den udtalte Anskuelse; men staar der »man«, saa synes jeg, at alle Læserne af Afhandlingen bliver gjorte delagtige i den. Og jeg tror, at dette egenlig ogsaa er hans Ønske, thi i Januar Hefte 1905 af Tidsskriftet »Tilskueren« S. 84 fortæller Dr. Andersen i Indledningen til en Theateranmeldelse af »Barselstuen« næsten sejrrig, at paa Holbergs Fødselsdag »udkom et Lejlighedsskrift »Holberg paa Tersløsegaard« (af undertegnede), hvori den tidligere udtalte Formodning om en nær Forbindelse mellem Holbergs sjællandske Komedier (»Jeppe paa Bjerget« og »Erasmus Montanus«) og den Egn, hvor han kjøbte sig sit Jordegods, paa ny fremsattes og begrundedes.« Men jeg kan godt give Grunde for, begrunde, en Mening, som jeg har, uden at jeg dermed har ført Bevis for, at netop denne min Mening er den rigtigste.

Fremdeles nævner Dr. Andersen den ovenfor nævnte Kro, som havde i gamle Dage Navnet »Stodderklemmen«,

og han tænker sig, at Holberg af dette Navn*) blev inspireret til den første Akt af sin Komædie. Og Herregaarden, der ligger en lille Spasereturs Afstand fra »Bjerget«. bliver da ingen anden end Tersløsegaard, en Fjerdingsvej fra Munkebjergby. »Der var da ingen Baron paa Tersløse, men tyve Aar senere kom der en, nemlig Holberg selv.«

Denne Slutning paa Afhandlingens første Afsnit er ret pikant. Men jeg kan ikke nægte, at dette hele første Afsnit synes mig ikke at være paa sin Plads i en historisk Fremstilling af Holberg paa Tersløsegaard, thi det forekommer mig at være altfor rigt paa Hypotheser og at være altfor synlig tendentiøst skrevet.

Det har ikke ligget i Dr. Andersens Plan at nævne, hvorledes forskjellige Forfattere har udtalt sig om Spørgsmaalet St. Jørgensbjerg eller Munkebjerg. For en Fuldstændigheds Skyld skal jeg her anføre, hvad jeg har fundet derom i Skrifter, som jeg har ved Haanden.

I Aaret 1843 udkom første Del af det Holbergske Samfunds Udgave af Holbergs Comedier ved C. Molbech; han dvæler S. 336—37 ved det nævnte Spørgsmaal og synes at foretrække St. Jørgensbjerg; han finder dette rimeligere end at Holberg »1722, lang Tid inden han begyndte at kjøbe Gods i den Egn, skulde have tænkt paa Munkebjergby, paa Sorøe Academies Gods (s. Boyes Udgave 1843 S. 93). Imidlertid kan det ikke nægtes, at man (saaledes som Boye S. 692 har bemærket) ikke kan finde ud

*) Dette Navn findes endnu paa nyere Kort over Egnen.

af Jeppes Gang til Byen (altsaa Roskilde), som frem og tilbage skal være fire Mil. Men man veed, at dette er af de Ting, Holberg aldrig har taget saa nøie.« — Ogsaa i »Erasmus Montanus«, hvor alt iøvrigt passer bedre, synes dog hans Reise om Natten ikke ret at passe til Afstanden imellem Kiøbenhavn og Roeskilde.« Molbech har ikke været sikker paa, hvilken Mening han skulde hælde til, men det var ham iøvrigt ikke magtpaaliggende, at faae Spørgsmaalet endelig afgjort.

1858 udkom anden Udgave af »Historiske Antegnelser til Ludvig Holbergs atten første Lystspil«, i hvilket indholdsrige Skrift E. C. Werlauff S. 80 udtaler sig om, hvorledes man skal opfatte Bjerget, hvor Jeppe havde hjemme. Han nævner først St. Jørgens Bjerg og fremsætter de Indvendinger, som er rejst imod at holde paa dette Sted; og han fortsætter derpaa: »den Gisning er opstillet, at Handlingen kan tænkes at være foregaaet i Munkebjergbye eller som den ogsaa kaldes Biergbyen i Alstedherred, Sorø Amt, omtrent to Mile fra Slagelse, i hvis Nærhed findes baade en Kro og en Herregaard. Da Holberg 1721—22 besad Haverdrup-Tiende i det nærliggende Pedersborg Sogn, kan han mueligen engang have været i denne Egn (i hvilken han mange Aar senere selv blev Godseier) eller havt at bestille med Bønderne derfra.« Det er jo Dr. Andersens Ræsonnement in nuce, men sagt meget beskedent, og det er første Gang, at Haverdrup Tiende bliver nævnet. Men saa fortsætter Werlauff: »sandsynligere er det dog, at Holberg ikke har villet betegne noget bestemt Sted for Scenen«, da man desuden veed,

»at dette er af de Ting, han aldrig har taget saa nøie«. Der henvises til Boye S. 93, 692, Molbech S. 337.

Samme Aar udkom Bogen »Om Holbergs Levnet og populære Skrifter« af C. W. Smith, som i en længere Note S. 138—39 rekapitulerer hele Sagen, »skjøndt den er af ringe Vigtighed«. Han siger: »Skulde de fra Localiteterne hentede Grunde, som fra begge Sider anføres, veies mod hinanden, saa vilde Vægtskaalen, uagtet de modstridende chronologiske Forhold, helde stærkt til Munkebjergbyes Side. Men denne Forudsætning, at Holberg har haft et bestemt Sted med tilhørende Localiteter for Øie, er i sig selv lidet rimelig. Han har sandsynligviis engang hørt Tale om en Landsby, der kaldtes Bjerget, og da benyttet Navnet uden at bekymre sig om, hvor det maatte være at søge paa Landkortet, eller hvorvidt Localiteterne maatte passe. Men dette har efter al Sandsynlighed været St. Jørgensbjerg, som i ethvert Tilfælde er mest bekendt under hiint Navn.«

Det kan med megen Ret siges, at der er Slinger i Valsen, men at det dog er, som om der styredes henimod et bestemt Resultat, og dette blev udtalt 1898 af den, der sidst har givet en kritisk Udgave af Holbergs Komedier, nemlig Hr. Julius Martensen. Han har, hvad »Jeppe paa Bjerget« og »Erasmus Montanus« angaar, ikke i denne Sag seet fra et historisk-topografisk Synspunkt, om jeg kan bruge dette Udtryk, men fra et dramatisk-digterisk, og han siger da, III., S. 98, at »Bjerget i »Jeppe paa Bjerget« er et fingeret Sted og Baron en fingeret Baron«, og det samme gjentager han et Par Aar senere, 1900, i VII. Bind,

S. 19 i Noten til Akt I, Scene 1 af »Erasmus Montanus«: »Bjerget er i denne Komædie ligesom i Jeppe paa Bjerget et fingeret Sted«. Saaledes er Knuden bleven løst, — men den er nu bunden i Haardknude af Dr. Andersen.

Dog Legen fortsættes. I »Nationaltidende« for 1. Januar 1905 findes en Artikel med Overskrift: »Hvor boede Jeppe?« undertegnet af en i Sorøs Omegn meget lokaliseret Mand, Skoleinspektør Hr. H. P. Sørensen. Denne Forfatter kan meddele, at der foruden de fire Bjerg-byer, som Dr. Andersen kjender, endnu er tre i Omegnen af Sorø, og at han har hørt gamle Folk fortælle, at Jeppe boede i Bromme Sogn, samt at Baronen ikke skal søges paa Tersløse men paa Hovedgaarden Ødemark. Hvor mon den næste Forfatter vil bosætte Jeppe?

Blev jeg spurgt om, hvilken Mening jeg vilde slutte mig til, St. Jørgensbjerg eller Munkebjerg, saa vilde jeg henvise til de Bemærkninger, jeg ovenfor har fremsat, og sige, at jeg slutter mig til Hr. Julius Martensen. Men at det gjør mig ligemeget, enten det ene Bjerg eller det andet Bjerg foretrækkes, naar man blot lader Gisning være Gisning og ikke laver Gisning til Historie, thi deraf kommer kun Forvirring og Usandhed. Kun vil jeg føje til, at det undrer mig, at de, som holder paa St. Jørgensbjerg, ikke er faldet paa, at der i Nærheden af denne Landsby ligger en lille Herregaard, nemlig Bistrupgaard*), thi en Herregaard skal der til:

*) For at undgaa Misforstaaelse vil jeg bemærke, at der ikke ligger nogen Satire i at jeg nævner dette nu saa ominøse Navn, men fordi den nævnte Gaard er en Virkelighed, Bistrup Parcelgaard, 34 Tdr. Hartk., noget over 400 Tdr. Land.

Det andet Afsnit af Dr. Andersens Afhandling begynder (S. 12), kjedeligt nok, med at fortælle noget urigtigt. Der siges nemlig, at »Holberg i Aaret 1745 købte Tersløsegaard og Ødemark«. Holberg har aldrig ejet Ødemark. Denne fejlagtige Meddelelse er sagt før (se N. M. Petersen, Bidrag til den danske Literaturs Historie, IV., 1858, S. 700, ikke rettet i anden Udgave, IV., 1871, og C. W. Smiths ovenfor nævnte Skrift, S. 303, Anm. 1), den er gjentaget i »Dansk biografisk Lexikon«, VII., 1893, S. 531, og den er sagt senere, nemlig i »Nationaltidende« 1. Januar 1905 af Skoleinspektør H. P. Sørensen, som har bygget noget paa denne Fortælling*). Hvorledes Fejlen er opstaaet, skal jeg senere forklare.

Kort efter skriver Dr. Andersen: »Hvis en Ytring, han [ø: Holberg] bruger i en af sine Epistler fra 1748, at han i en Tid af 30 Aar har haft med Jordegods at bestille (et andet Sted siger han mindre tydeligt i Anledning af de Tab, han led ved den store Kvægsyge i 1750, at »hvad der fast ved 40 Aars idelige Arbejde er vundet er paa en Tid af 8 Dage forsvundet«) tyder paa andet og mere end hans Bestilling som akademisk Tiendetager, har han altsaa allerede paa den Tid, da han skrev sine Komedier, begyndt at anbringe sine Midler i Ejendom paa Landet, og da rimeligvis (sic!) i den Egn, hvor han senere købte sig sine Besiddelser«. Her kan jeg ikke følge med, og her er mere

*) Den fælles Kilde er: »For Literatur og Kritik«, IV., 1846, S. 180, hvor der er meddelt Uddrag af Dokumenter betræffende det Holbergske Jordegods, men hvor der ikke er sagt noget om Kjøb af Ødemark.

end en Misforstaaelse. For det Første er Citatet om de 40 Aar ikke fra Epistel 239 men findes i Fortalen til »Heltindehistorier« (S. XX i G. Rodes Udgave fra 1861), som udkom 1745 og er vel skrevet 1744. Drager man 30 fra 1748 og 40 fra 1744, faaer man ud, at Holberg ved Aarene 1704—1718 allerede skulde være begyndt at sætte sine Penge i Landejendomme. Men det er efter mit Kjendskab til Holbergs pekuniære Vilkaar en Umulighed.

Det er urigtigt at tro, at Holberg paa det først citerede Sted sigter til Jordegods, som han selv ejede, thi han ejede paa den antydede Tid ikke noget Jordegods; men det Jordegods, som han i 30 Aar havde haft med at gjøre, er Universitetets, af hvilket noget som Tiendegods havde været henlagt under ham som Tiendenyder og dermed som Administrator af dette Jordegods (se i det Følgende).

Dernæst vil jeg bemærke, at man maa være meget forsigtig med at fæste Lid til Holbergs chronologiske Talangivelser og at det er nødvendigt, om muligt, at kontrollere ham. Thi han taler let i svævende Udtryk. Naar han fortæller om, hvad der »nylig« er skeet, kan dette i Virkeligheden være skeet for en Menneskealder siden. I den tredie Epistola, som udkom 1743, tales der saaledes om, at man »nylig« har seet en engelsk berømt General lade sig kommandere af sin Hustru; det er Marlborough der sigtes til, men han døde 1722. Ligeledes tales om Newtons Begravelse, som »nylig« har fundet Sted, men Newton blev begravet den 28 Marts 1727. Naar Holberg bruger Tallene 30, 40, da maa disse betragtes som runde Tal

og de bør ikke tages efter Lyden. I det samme Epistola III hedder det: »Jeg tænkte dog, at man efter 40 Aars næsten bestandige Arbejde uden Skam kunde begiere sin Afsked; thi de som have tjent i saa mange Aar pleie lovligen og uden Beskyldning for Ladhed, at faae Dimission«. Holberg blev Student 1702; snart efter var han i flere Aar paa Rejser blandt andet til England, hvor han var i to Aar: Foraaret 1705 til Foraaret 1707. Men hvorledes kommer man saa ud af det med de 40 Aar? Thi hans Ord maa dog fortolkes om hans Embedsstilling og ikke om hans Forfattervirksomhed. Men 40 fra 1743 giver 1703. Og ved Aaret 1718 var Holberg ikke istand til at kjøbe Landejendomme. — Det vil vistnok være muligt ved gjennemgaa Holbergs Skrifter*) at kunne finde flere Exempler paa hans usikre Brug af 30 og 40, f. Ex. Ep. 447: Dette — at Holberg blev Baron — »er det eneste og største Trappe-Trin, som jeg efter henved 40 Aars Tieneste har gjort«. I Aaret 1747 blev Holberg Baron, 1714 blev han Professor, men drager man 40 fra 1747 faar man ud 1707, Regnskabet slaar ikke til, selv om man lægger Eftertryk paa Ordet »henved«.

Dr. Andersen taler om Holbergs »Bestilling som akademisk Tienedetager«. Det er et vildledende Udtryk, her er brugt, thi det synes at antyde, at Holberg havde et Hverv fra Universitetet om at opkræve Tiende. Men det har jo ikke været Tilfældet. Naar Holberg har opteret Haverdrup Tiende, var det i Egenskab af Professor, at

*) Sml. Anmærkningen til Fortalen til første Bind af Epistlerne, 1. Bind, S. 339.

han fik denne Tiende som en Del af sin Løn. Som saadan hævede han Udbyttet af Tienden, men han havde tillige den Forpligtelse at bestyre Tienden og aflægge Regnskab for den til Universitetets Rektor, saaledes, at hvad den indbragte mere end han havde Ret til blev indbetalt til Universitetets Kasse, medens denne udbetalte ham hvad Tienden indbragte for lidt til at dække Lønnen.

Jeg vil heraf tage Anledning til — uden noget Hensyn til Dr. Andersens Bog — at fremkomme med nogle Bemærkninger og Oplysninger om Holbergs »Midler«, det Udtryk, som han bruger om hvad han ejer. Og jeg vil da anføre Følgende, som er skrevet af en yngre Samtidig af Holberg, den theologiske Professor, Normanden Peder Holm (f. 1706, d. 1777) i et Votum paa et Consistoriums Circulære 1774, (W.). Han skriver: »Holberg var visserligen for sig selv en stor Oeconom fra 1714 af. Men mange Aar maa sikkerligen være forløbne, førend han havde samlet nogen mærkelig Kapital. Men da denne var bleven f. Ex. 20,000 Rdlr., saa var det ganske naturligt, uden strengere Oeconomi end den forrige, at deraf kunde blive 30,000, 50,000, 70,000 etc.«. Dette Votum er interessant, men naar jeg har læst det, og det har jeg ofte gjort, saa har Resultatet været, at jeg er bleven begjærlig efter at faa mere at vide, f. Ex. om hvormeget Holberg lagde op om Aaret, hvor meget han tjente paa sine Skrifter, — men især er der Et, som jeg gjerne vilde vide: hvilken var hans Fremgangsmaade med at faa sin Kapital til at voxte? Thi han har næppe samlet sig sin Formue ved at lægge Indtægt paa Indtægt i Pengeskuffen.

Holberg er meget tilbageholdende, naar han taler om sine »Midler«. Han taler om, at han sparer ved at leve tarveligt, at han tjener paa sine Skrifter, dog ikke saa meget som Folk troer, men han rykker ikke ud med Detaillerne, med Tallene, og foreløbig kan man kun gjette. Hans Økonomi gik næsten over alle Grændser; han forsvarer sig imod Angreb rejste imod ham herover og undskylder sig med sit Helbred og sine Vaner. Man faar et lille Indblik i, hvorledes Holberg levede, naar man hører, at han i Aarene 1720—28 boede som Logerende paa Kjøbmagergade i Gaarden Norden op til David Skolemesters Gaard*) og har nydt Forplejning og Opvartning af sin Vært, og at han, da han havde Professorbolig paa Hjørnet af lille Fiolstræde og Kannikestræde, nævnes i Mandtalslisten til Kop- og Karosseskat 1743 kun med en Karos og uden nogetomhelst Tjenerskab, medens hans Lejer i Stuetagen, Professor H. P. Anchersen, opføres med en Tjener, en Gaardskarl, 2 Piger og en Karos. Holberg har aabenbart været Kostgænger hos Anchersen. (Se O. Nielsen, »Kjøbenhavn paa Holbergs Tid«, 1884, S. 7 og 11.) I Ep. 447, S. 25, i femte Bind, skriver Holberg: »Udi min Leve-maade er ey mindste Forandring; thi jeg er den samme udi Opførsel og Klædedragt, som jeg var for 40 Aar siden«. Det er Baron Holberg, der taler saaledes.

Jeg vil her komme frem med en Betragtning, som i Tidens Løb har modnet sig hos mig. Jeg troer, at Hol-

*) I Anmærkningen til Epistel 151 i min Udgave af Holbergs Epistler II. 1868, S. 409, har jeg urigtig sagt, at Holberg 1728 boede paa Gammeltorv. Thi se O. Nielsens ovenfor nævnte Værk S. 7.

berg har været en dygtig Finantsmand og at han for en Del har forøget sin Formue ved paa en klog Maade at anbringe sine Penge f. Ex. i Papirer, i Prioriteter eller paa anden Vis. Jeg støtter mig her paa Holberg selv. Han skriver 1728 om det ostindiske Kompagni, samme Aar om de fire Species*); efter Kjøbenhavns Ildebrand 1728 skrev han en (ikke mere kjendt) Afhandling om Prioriteter i kjøbenhavnske Ejendomme — hvilken Sag ogsaa drøftes i Ep. 447 i 5. Bind af Epistlerne —, en Afhandling, om hvilken Holberg fortæller, at den fandt Kongens Bifald. Maa den, som skriver om saadanne Emner, ikke have havt nogen Indsigt i Pengeforhold, i Handelsforhold? Og kan man ikke søge en Anledning til at Holberg 1737 blev udseet til at være Universitetets Rentemester (Kvæstor**) i den Omstændighed, at han var kjendt, godt kjendt som en, der var fortrolig med Penge-sager? Jeg veed nok, at Dr. Andersen har sagt (S. 13), at »Lønnen for hans arbejdsomme Liv laa for ham ikke som foranderlige Værdipapirer eller et forfængeligt Titelbrev, men i en fastere Skikkelse som et stort sjællandsk Gods med Ager og Eng og anden Herlighed«. Men jeg frygter for, at det er »Tersløsegaard«, der har inspireret Forfatteren til denne Ytring, thi Holberg maatte samle Kapital,

*) De fire Species er: Vin, Druebrændevin, Salt, Tobak. Ved en Lov af 1726 fik Kjøbenhavn Eneret til at indføre disse Varer fra Udlandet. Undersøgelsen drejer sig da om Kjøbenhavns og Provindsbyernes gjensidige Forhold ligeoverfor denne Enerets-Lov.

***) Bestallingen for Holberg som Universitetets Kvæstor er trykt i H. Matzens Skrift Kjøbenhavns Universitets Retshistorie 1479—1879, Kbh. 1879, II., S. 344, Anm. 2.

før han kunde købe Gods; og hvorledes bevarede han denne Kapital? At han ejede Værdipapirer, kan bevises deraf, at han i Aaret 1737 var Interessent for 500 Rdlr. i Assignations-, Vexel- og Laanebanken i Kjøbenhavn (af 1736), og at der efter hans Død ved Auktion solgtes 3 Aktier i denne Bank (W.).

Det vil ikke være uinteressant at sammenstille Vidnesbyrd, især fra Holbergs Skrifter, om hvorledes han forholdt sig til sine »Midler«. Først maa da bemærkes, at naar Professor Peder Holm nævner Aaret 1714 som det Tidspunkt, da Holberg begyndte at økonomisere, saa maa det komme af, at i det Aar, 29. Januar, blev Holberg udnævnt til Professor philosophiæ adjunctus. Denne Udnævnelse gav ham ingen Indtægter, og længere frem i det samme Aar tiltraadte han sin flereaarige Udenlandsrejse. Havde han end det Rosenkrantziske Rejsestipendium, saa er dog nok den Indtægt, han mulig havde opsparet ved Salget af sine tidligste Skrifter, gaaet med paa Rejsen, men derom taler Holberg ikke. Han kom hjem — det antages i Efteraaret 1716. Den 20. Februar 1717 tildeltes der Holberg 43 Rdl. af Collegii Medicei Appendicis Beholdning efter sidste Aars Regnskab. I December 1717 tildeltes der ham 20 Rdl. af Trinitatis Kirkes Fattiges Penge. I December 1717 underskrev Professor L. Holberg statutis et constitutionibus academicis, saasom hannem nu virkeligen Stipendium og Plads in facultate philosophica tilfalder. 15. Juli 1718 opterede Holberg »i Guds Navn de 100 Rdl. Residenspenge«. Det var sparsomt med Indtægterne, og han havde svært ved at komme igennem det i et Par Aar.

Siden indfaldt der idelige Forandringer ved Academiet, »hvorudover jeg inden kort Tid blev Assessor i Consistorio, og fik baade høiere Rang og Gage. Jeg var nu befriet fra Hus- og Nærings-Sorg, som havde gjort mig min hele Levetid saa kummerlig«. (Epistola I, paa Dansk, udgivet af Levin 1857, S. 90.) Det var i December 1720, at Holberg blev Assessor i Consistorium.

Her kan følgende, allerede tidligere offentliggjorte Notits fra Consistoriums Arkiv (Chr. Bruun, »Om Ludvig Holbergs trede Epistler til en højfornem Herre«, Kbh. 1895, S. 53, Anm. 2) finde Plads. Universitets Patronen underrettede Konsistorium om, at Hs. Majestæt »til de autoriserede Møntsedlers Indløsning efterhaanden og derpaa at vorde afskaffede og offentligen forbrændte . . . har ladet indrette et Lotteri«. Professorerne opmuntredes til at prøve deres Lykke i dette Lotteri. Virkelige Etatsraader og de med dem Rangerende havde taget 25 Lodder og virkelige Justitsraader 20; han mener, at enhver af de virkelige Professorer, der ej havde saadan Rang, kunde tage 15 Lodder og enhver af de andre Professorer 10. Holberg skrev paa Rektors Cirkulære herom:

»Intet skulde være mig en større Glæde end at efterleve Hans Kongl. M. allernaadigste Villie, mens som mine Vilkor ere saa meget ringere end nogen af de andre Professorer og jeg endnu formedelst Godsets slette Tilstand udi disse Aaringer lidet eller intet haver haft af Universitetet, saa beder jeg Allerunderd. at være forskaanet med 5 Lodder. Holberg.«

Godset, som her tales om, er Universitets-Godset,

ikke Holbergs private Ejendom. Det tør vistnok anses for givet, at Holberg var ganske ude af Stand til paa den Tid at sætte Penge i Landejendomme. Der kjendes da heller ikke nogetsomhelst Spor til, at han har gjort det.

De nærmest følgende Aar ere vistnok, pekuniært sete, gaaet rolig hen for Holberg. Det er ovenfor omtalt, at han 1721—22 havde Haverdrup Tiende, og at han 1722 fik Skiensved og Kornerup Tiender. Jeg kan oplyse, at han 1726 indleverede til Universitetets Rektor Regnskabet for Gladsaxe Kirke (W.), hvis Tiende han vistnok dengang havde. Tiender, anden Løn, Salg af Skrifterne, foruden det meget økonomiske Liv, han førte, har formodentlig givet ham Overskud, som han har kunnet lægge til Side. Men saa kom 1728 med Kjøbenhavns Ildebrand, og om dens Virkninger fortæller Holberg, »at jeg mistede mine Midler« (Epistola I, S. 163, anf. Skr.). Vil man forsøge at forklare disse Ord, saa vil jeg sige, at jeg ved »Midler« her forstaar Holbergs Indbo, hans endnu ikke solgte Skrifter, som han selv forhandlede, og de i Papirer eller paa anden Maade anbragte Penge, for hvilke han havde Dokumenter.

Aarene gik, nye Skrifter udkom, Kapitalen voxede, og i Aaret 1735 kunde Holberg meddele i Slutningen af Forerindringen til den tredie Tome af Danmarks Riges Historie, at »det som jeg ved mine Skrifters Debit enten har erhvervet, eller endydermere kan erhverve, agter jeg ved en nyttig Stiftelse til det danske Sprogs videre Forfremmelse at give Publico tilbage«. Det er muligt at sige ganske bestemt, naar denne Tome er udkommen, thi den

averteres som udkommen i Aviserne »Kjøbenhavns Post-rytter« (8°) 1735, 13. Maj, og i »Extraordinære Relationer« (8°) 1735, 23. Maj, at Prisen er for denne sidste som for de andre nemlig 10 Mark, og at alle tre Tomer ere at bekomme hos Autorem selv boende paa Hiørnet af Nye Gade og Gammel Torv.« Sml. det ovenfor nævnte Skrift af O. Nielsen, S. 10, hvor der gives en Afbildning af denne Bolig efter Thura, Hafnia hodierna. — I sin anden Epistola, S. 159, omtaler Holberg det samme: »jeg har distineret alle mine Midler til Publici Nytte.« Denne anden Epistola udkom 1737 trykt i Holbergs Opuscula Latina, men det menes, at den er skreven 1735. Jeg er tilbøjelig til at troe, at det vil være rigtigere at sige efter 1735, og jeg troer, at den er skreven 1736, førend Bergens Beskrivelse udkom, hvilken Bog averteres til Salg i Maj 1737 (»Extraord. Relationer«, 8°, 1737, 17. Maj). I denne Sammenhæng har Spørgsmaalet om, naar Epist. II er skrevet, Interesse, thi andre Steder (Ep., 177 i andet Bind, 447 i femte Bind) fortæller Holberg, at han i Aaret 1735 gjorde sit første Testamente, og i dette vare hans Midler beskikkede til et lærd Societet især for det danske Sprog. Men han kasserede det og forfattede 10 Aar efter et andet Testamente, som han ikke heller var fornøjet med, og han lod sig da bevæge til at formere en staaende Kapital, hvis Renter skulde anvendes til fattige Jomfruers Udstyr.

Men saa var der skeet noget andet. Formuen var i Aaret 1740 stegen saa meget, at Holberg kunde tænke paa at anbringe den i Landejendomme. Han fortæller herom

i Epistola III, S. 207: »Min Herre veed vel, at jeg for nogle Aar siden købte mig et Gods her i Sjælland, som kaldes Brorup.« Denne Gaard, liggende i Antvorskov Amt og Birk, købte Holberg ved Kjøbekontrakt af 13. April 1740 af Severin Benzon til Estvadgaard. Skjødet blev udstedt 28. Marts 1741, thinglæst ved Landstinget i Ringsted den 19. April 1741. Det hele Gods bestod af Brorup Hovedgaard 86 T. 4 Sk. 3 Fdk. samt Jernebjergby 30 T. 1 Skp. 1 F. 1 A.; endvidere i Sæbygaard Amt, Løve Herred, Havrebjerg Mølle og By samt Blæsinge By af Sognets Kirketiende; i Holbæk Amt, Meerløse Herred, Steenlille Sogn: Orebogaard, Ager og Eng 14 T. 7 Sk. og af Skoven 6 Td. 1 Fdk. — ialt 441 T. 4 Sk. 2 Fdk. Hartkorn ny Matrikel. Kjøbesummen var 16,000 Rdl. grov Courant*).

Samme Aar købte Holberg paa Auktion i Slagelse den 3. Juni 108 T. 7 Sk. 3 F. 2 A. Hartkorn, Ager og Eng, samt Mølleskyld 7 T. 3 Sk. 1 F. i Antvorskov Amt, Synderup Nørre Sogn, Aarsløf By hørende til det i Vordingborg og Antvorskov Distrikter beliggende kongelige Strø- og forbeholdne Gods. Skjødet blev udstedt den 19. September 1740, Kjøbesummen var 4026 Rdl. 43 β Courant; en tredie Del deraf udbetaltes den 19. Juli, for Resten udstedtes den 20. August en Panteobligation til Kongen.

Ved Kjøbekontrakt af 18. Maj 1745 mellem Holberg

*) »1727, i August, satte Secr. Benzon til Forsøg, om derpaa til en nogenledes Pris kan ske Bud, til Auktion Brorup samt endeel af Oreboskov.« (W.).

og Etatsraad, Landsdommer Christensen blev den førstnævnte Ejer af Tersløsegaard med Kirker og tilliggende Gods. Holberg betalte disse Ejendomme med 16,000 Rdl. Kroner, 200 Rdl. Courant i Discretion til Etatsraadens Kone, desuden paatog Holberg sig at opsigte og indfri en af Etatsraaden til Fru v. Heespen udstedt Obligation paa 8000 Rdl. Courant*).

Den 18. Maj 1745 udfærdigedes paa Ødemark Kjøbekontrakt paa følgende Ejendomme, som Fru Elisabeth Steen, Etatsraad Bruuns efterlevende Enke, solgte til Holberg: Stillinge Kirke i Løve Herred af Hartkorn 128 T. 2 Skp. med tilhørende Kirkegods i Østerstillinge, Kjestrup og Næsby Byer, af Hartkorn, Ager og Eng 1 T. 7 Sk. 2 F. 1 Alb. Betalingen var 5500 Rdl. Courant, som skulde udbetales til Fru Steen næstkommende 11. December 1745. Skjødet er dateret Ødemark 20. November 1745. Holberg har underskrevet vedkommende Dokument paa Ødemark, og herfra skriver sig den underlige Fejltagelse, at Holberg var bleven Ejer af Ødemark, — og dog er Kjøbekontrakten helt aftrykt i Anmærkningerne til andet Bind af Epistlerne 1868, S. 345.

Her vil jeg gjerne indskyde en Bemærkning Hr. Sørensens har læst S. 16 i Dr. Andersens Bog et Citat (fra Holbergs Epistel 49), i hvilket Ordet »mine Fiske-Parker« forekommer, og han leder da efter, hvor disse kan have været; han kan ikke finde dem, og han spørger da: »Hvor

*) Konferensraadinde v. Heespen havde i Aaret 1743 solgt Tersløsegaard til Etatsraad, Landsdommer Joh. Christensen for 16,000 Rdlr.

mon Holbergs Fiskeparker skulde søges?» Dr. Andersens Citat er rigtigt. Holberg skriver: »Før jeg søgte at rense mine Fiske-Parker; at anlægge Frugt-Hauge ved Gaarden, hvor ingen var, eller pynte paa Værelser, lod jeg de forfaldne Bønder-Gaarde enten forbedre, eller af Grunde opbygge, forsynede dem med Besætning og lettede Bønderne deres Hoverie«. Denne Skildring tager jeg ikke bagstavelig, jeg tænker mig, at Holberg snarere har antydnet, hvorledes han vilde bære sig ad. Og han vilde da ikke begynde med, hvad der for ham vilde være Luxus, men med det, som vilde være nyttigt og indbringende. Fiske-Parkerne ere nævnte som det luxuriøse, Ordet er brugt billedligt. — Holbergs Skildring henfører Dr. Andersen paa egen Haand til Tersløsegaard, hvilket Navn ikke forekommer i Epistlen.

Sit andet Testamente var Holberg heller ikke fornøjet med; han var tvivlraadig om, hvilken endelig Beslutning han skulde tage, men saa kom der en uventet Løsning. Han skriver (Ep. 177): »Udi denne min Tvivlraadighed blev jeg udi det Aar 1746 opmuntret til at gjøre en Donation af mine Midler til det Ridderlige Academi, hvis Stiftelse da var i Gierde.« Et andet Sted (Ep. 447) siger han om denne Sag: »just da jeg svævede i denne Tvivlraadighed, blev det Ridderlige Sorøiske Academi stiftet. Nogle Venner menede, at jeg intet bedre kunde gjøre, end ved mine Midlers Donation et saadant Værk at understøtte og bestyrke. Jeg bifaldt uden Betænkning strax saadant Forslag, helst saasom mit Jordegods udi Faueur af det nye Academi blev privilegeret og til et Fri-

herskab erigeret.« Naar Dr. Andersen nu siger (S. 13), at, da Regjeringen i Aaret 1747 til Tak for hans Tilbud, at hans Ejendom efter hans Død skulde tilfalde en offentlig Stiftelse, Sorø ridderlige Academi, ophøjede hans Gods til et Friherskab og ham selv til Baron, tog han gjerne derimod,« saa maa jeg tilstaa, at jeg ikke kjender de Dokumenter, hvorpaa denne Forklaring grunder sig. Vistnok er det ovenfor givne Citat fra Ep. 447 noget svævende, men dog tror jeg, at man ikke kan faae Dr. Andersens Forklaring ud deraf. Hvem har nu Ret, Ludvig Holberg eller Vilhelm Andersen? Den første siger, at han blev opmuntret til at skjænke sine Godser til Akademiet, den anden siger, at det var Holberg, som selv gjorde et Tilbud af dem. N. M. Petersen taler om Holbergs Adelskab, »som han ikke søgte men modtog«. (»Bidrag til den danske Literaturs Historie«, IV., 1858, S. 705.

Men jeg er nu istand til at fremkomme med en ny og paalidelig Oplysning om, hvorledes det er gaaet til, at Holberg er bleven Baron. At jeg kan gjøre dette, skylder jeg de to Herrer, Hr. Rigsarkivar Dr. juris *V. A. Secher* og Hr. Arkivar *G. N. Kringelbach*, Chef for Rigsarkivets anden Afdeling, som have assisteret mig, hvorfor jeg, og jeg tænker mig alle, der interesserer sig for Holberg, vil være dem taknemmelige. Jeg skrev nemlig til Hr. Rigsarkivaren og spurgte ham, om der ikke i Rigsarkivet skulde være bevaret det Gavebrev fra Holberg, ved hvilket han skjænkede sine Godser til Sorøe ridderlige Akademi. Svaret

paa dette Spørgsmaal var benægtende, men Hr. Arkivar Kringelbach havde fremdraget et saakaldt Indlæg til Baron Holbergs Erections-Patent af 6. Marts 1747. Af dette Aktstykke har jeg modtaget en Afskrift, hvorefter det er trykt som Bilag til denne Afhandling. Jeg skal nu her referere Hovedpunkterne i det, idet jeg knytter dem sammen med Formodninger, som jeg antager ikke ganske vil kunne forkastes.

EPISODE OM HOLBERGS BARONISERING.

Den vigtigste Person i denne mærkelige Episode i Holbergs Liv er en tyskfødt Mand, *Heinrich VI. Greve af Reuss**). Han var født i Aaret 1707. 1732 kom han til Danmark, blev Kammerherre 1739, Aaret efter Ridder af Dannebrog, blev 1742 Stiftamtmand i Norge, 1746 Amtmand over Sorø Amt. Han havde knyttet sig nøje til Danmark, hvis Sprog han baade talte og skrev. 1747 blev han Overhofmester ved Sorø ridderlige Akademi, og ved Indvielsen af dette holdt han Talen, som er trykt.

Greven skriver i dette Indlæg, at han maa »gentage det, som jeg ved mit allerunderdanigste Project under 12. Nov. sidst afvigt haver forestillet, at Akademiet ikke uden særdeles Kongelige Benaadninger kand sættes i Stand, eftersom Closterets egne Midler ere utilstrækkelige, naar Indretningen skal bringe saa stor Frugt og Nytte, som Deres Kongl. Mayts allernaadigste Hensigt udfordrer, og begiærede jeg derfor saadanne Hjælpe-Midler, som vare til Afgang i

*) Se om ham Dansk biografisk Lexikon, XIV., S. 19.

Deres Mayts Cassa.« Det omtales ikke, hvilket det Project er, som der sigtes til. Men jeg forklarer Stedet paa følgende Maade. Ideen til Oprettelsen af det ridderlige Academi er kommen fra Kongen og hans Regjering (f. Ex. Johan Ludvig Holstein). Kongen har paalagt Amtmanden i Sorø at udarbejde en Plan for Academiet, og det har Amtmanden gjort ved at indsende det, som han kalder »et Project«. Det berører Kongen ilde at erfare, at Sorøe-Closter ikke er, som det var tænkt, rigt nok til ved dets Hjælp at sætte sin Idé i Værk, men strax at opgive Ideen vil han ikke; og selv give Penge dertil af sin Cassa vil han heller ikke, og han overdrager da Amtmanden at gjøre sit Bedste for at finde Udveje. Og Amtmanden sætter sig da i Bevægelse.

I Sorøe-Eggen boede der nu om Sommeren en ældre Herre, som altid havde været Pebersvend, der ingen nære Arvinger havde, til hvilke de Godser, han ejede, kunde gaa over, nemlig Assessor, Professor Ludvig Holberg. Det træffer sig saa mærkeligt, at denne Professor nylig har kasseret sit andet Testamente og nu er tvivlraadig om, hvad han skal gjøre med sine Godser. Amtmanden har hørt, maaske ogsaa læst i Holbergs Skrifter, at han har havt den Plan at gjøre en Donation af sine Midler til en offentlig Stiftelse, og det ligger da lige for, at han maa sætte sig i Forbindelse med Holberg. Dette sker, en Forhandling indledes og fører endelig til et Resultat, som meddeles Kongen. Amtmanden indgiver saa efter Kongens Befaling »skriftlig Forestilling — dateret 23. Januar 1747, trykt som Bilag til denne Afhandling — om den Dona-

tion, som Assessor Ludvig Holberg haver ladet sig overtale til at gjøre til det ridderlige Academies Etablissement i Sorøe, dersom det Forslag, som jeg ham i allerunderdanigst Tillid til Deres Majestæts Velbehag dertil haver gjort, bliver allernaadigst approberet.« — Forslaget gaar ud paa, at Holbergs Godser gjøres til et Baroni og han selv til Baron. Dette Forslag maa være kommet Holberg overraskende og han maa overtales til at gaa ind paa det, men først kræves Kongens Approbation paa det, og Amtmanden fordrister sig nu »denne min allerunderdanigste Memorial og Ansøgning at nedlægge.« Dernæst omtales det Holbergske Jordegods, tilsammen 1000 Tønder Hartkorn. »Med dette anselige Tillæg kan Sorøe-Closters Jorde-Gods og Midler blive formeret, dersom Deres Kongl. Mays^t vil bønføre min allerunderdanigste Ansøgning, af bemeldte Et Tusinde Tønder Hartkorn at oprette et Baroni, og forunde Assessor Ludvig Holberg som primus acquirens allernaadigst Patent at være Fri-Herre af dette Lehn, da samme efter hans dødelige Afgang henfalder til Sorøe ridderlige Academi, i hvilken Henseende jeg ogsaa allerunderdanigst beder, at Erections-Brevet og Patentet uden Bekostninger allernaadigst maa blive udfærdiget«.

Resten af Forestillingen drejer sig mest om Academiets fremtidige Økonomi. Der gjøres opmærksom paa, at Assessor H. ved sin egen Flid har samlet disse Midler, at han er af svagt Helbred og 63 Aar, »saa at det efter al Formodning ikke kan vare længe førend dette Gods kommer til det publique og nyttig Brug.« Det fremhæves, at Kongen saa ikke vil have nødig at yde Hjælpe-Midler af

sin egen Cassa, at Academiet uden videre Hjælp kan vedligeholdes, at Hoveriet vil forøges, at derved Closterets egne Bønder vil kunne soulageres. Den eneste Indvending der kan gjøres er, at et Hundrede Tønder Hartkorn ifølge de Friherrelige Privilegier af 25. Maj 1671 ville være skattefri; men erindres det, at Assessor Holberg i sin Tid dermed kan ophjælpe Godset, som af den almindelige Qvægsyge er forfalden, saa er Eftergivelsen af 300 Rd. aarlig ikke af stor Vigtighed, naar det huskes, at Hs. Mays^t derved skienker Academiet til evig Tid aarlig en Revenue af 2 til 3000 Rdl., »som Godset med Tiden kan indbringe, naar det ved den nuværende Ejers Omhyggelighed er sat i Stand«. Hvis Kongen bifalder Ansøgningen skal der blive affattet en Jordebog over det nye Baronis Jordegods og indsendes til Kongen.

Saaledes er det skeet. Grevens første Interesse er Sorø Aademi, som skal gøres til en velstaaende Stiftelse. Holberg bliver hans anden Interesse, forsaavidt han har Midler til at fremme den første Interesse. Dette kan ske ved et Slags Kjøb eller Mageskifte: vil Holberg afstaa sine Godser til Sorø Akademi, saa kan Kjøbet iværksættes paa den Maade, at Godset bliver gjort til et Friherskab og Holberg bliver gjort til Friherre. Kan Greven opnaa dette, saa faar han sin første Interesse tilfredsstillet. Der tales ikke om Holberg som den fortjente Digter og Forfatter, der skal hædres, han er kun et værdifuldt Pengeobjekt, der kan kjøbes. Kun ganske uegentligt kan det siges, at Holberg ved en Donation har skjænket sine Godser bort.

Kongen bifaldt Amtmandens Forslag, og derom blev Holberg underrettet.

Det varede et Par Maaneder, før Afgjørelsen kom: en Jordebog, Beviset for at de 1000 Td. Hartkorn var til stede, skulde forfattes og indsendes. Der skulde komponeres et Vaaben*) til den nye Friherre. Men endelig blev Erections-Patentet udfærdiget den 6. Marts 1747, undertegnet af »Friderich Rex«, paraferet af J. L. Holstein. Der forekommer i det ikke et Ord sigtende til de Forhandlinger, som vare gaaede forud; der nævnes den langvarige tro Tjeneste, som Professor Ludvig Holberg har bevist Kongen, hans Fader og Farfader, hvorfor han til et besynderligt Naades-Tegn nu bliver optaget blandt Lehns-Friherrernes Tal, og hans tvende adelige Sædegaarde Tersløse og Brorup erigeres til et friherreligt Lehn med Navn af Friherskabet Holberg, som først efter hans dødelige Afgang skal være henfaldet til det ridderlige Akademi i Sorø. Erections-Patentet med Holbergs Vaaben stukket i Kobber af G. Haas, er trykt i Wille Højbjergs »Kjøbenhavnske Samlinger af rare og utrykte Piecer«, I., 1755, S. 472 ff. Her er ikke et Ord om en Donation fra Holbergs Side.

Det er nu, tænker jeg, bevist, hvorledes det er gaaet til, at Holberg blev baroniseret. Holberg kan ikke tilbudt

*) »Vaabenet, malet af Fosie, ejer Kand. i Medicinen P. H. Begtrup. Baggaa staar skrevet med Holbergs egen Haand: „Dette Vaaben beder jeg allerunderdanigst mig at blive forundt. L. Holberg.“ N. M. Petersen, »Bidrag til den danske Literaturs Historie«, IV., 1858, S. 703, Anm. 2.

sine Godser til Academiet, han har, saa at sige, solgt dem til Academiet. Prisen var Baron-Udnævnelsen. Hvad jeg har fortalt, maa tjene til Kommentar dels til hvad der ovenfor er meddelt om denne Sag fra Holbergs Ep. 447 (i femte Bind S. 3), dels til det følgende Citat af »Hans Excellences Gehejme Raad og Ober Hofmester Hr. Greve Reusses Tale, holden for Kongens Trone ved det Ridderlige Academies Indvielse i Sorø den 26. Juli 1747. »Denne Tale er »udgiven af Det Kongl. Danske Selskab til den Nordiske Histories og Spogets Forbedring. Kiøbenhavn, 1748« som en zirlig Prøve af Dansk Veltalenhed skjøndt holdt i et Sprog, som ikke er medfødt«. Side 17 hedder det: Kongen har »brugt den Forsigtighed, som er Deres Majestets Viisdom anstændig, da De haver undersøgt, hvorvidt de nærværende Midler og Indkomster kan række til denne Stiftelses Vedligeholdelse, og ei alene selv ved Høi-Kongelig Gavnildhed allerede forbedret dem, men ogsaa for Fremtiden forskaffet et rigt og anseligt Tillæg, i det Deres Kongelige Maiestet haver ved besønderlig Kongelig Naade og Velbehag anset den vidtberømte Fri-Herres af Holberg Donation til dette Academie, og allernaadigst behaget at oprette samme til et ævigt Monument af hans ulignelige Gavnildhed, der, ligesom det Navn, som han ved sin Lærdom og Skrifter sig haver forhvervet, aldrig kan uddøe«.

Hvis der ved »en Donation« tænkes paa en »frivillig« Gave, saa passer en saadan Forklaring ikke her, men lidt Komediespil kan være som Kryderi paa Maden, om det end kommer til at gaa ud over først Publikum, eller som

det nu hedder Folket, dernæst over Hr. Assessor, Professor Ludvig Friherre af Holberg.

Endnu maa jeg gøre en Rettelse til den nye Udgave af Traps Danmark, 2. D. S. 560. Her læses: »i Erektionspatentet af $\frac{6}{3}$ 1747, hvorved Holberg ophøjedes til Baron og hans Godser Tersløse og Brorup med underliggende Bøndergods til Baroni, havde han testamenteret disse Ejendomme til Akademiet (Gavebrevet blev først offentlig fremlagt og konfirmeret efter Holbergs Død 1754)«. Men Holberg har ikke i Erektionspatentet testamenteret sine Ejendomme bort, Gavebrevet — som aldrig har eksisteret — blev følgelig ikke fremlagt og konfirmeret. Det er dels meningsløs Tale, dels beroende paa en Sammenblanding med Holbergs »Forskrivelse« af 20. Januar 1748, som blev konfirmeret 1. Marts 1754.

Holberg vedblev at samle paa Penge (Ep. 349 i fjerde Bind), med den stadige Tanke af sin »Formues Indkomster« Aar for Aar at fornye Donationer (Ep. 446 i fjerde Bind). — Ordet »Formue« forstaar jeg paa samme Maade som tidligere Ordet »Midler«, som Gods, Ejendomme, Penge. — Han vedblev at købe Landejendomme og at give dem bort. Ved en »Forskrivelse og sidste Villie« af 20. Januar 1748 (trykt i Højbjergs ovenfor nævnte Samling, S. 449 ff.*) skjænkede han »sit øvrige

*) Denne Forskrivelse er ogsaa trykt i J. Møllers Mnemosyne, II. 1831, S. 317-19, med en Tilføjelse af Holberg, i hvilken han udtaler Ønsket om, at Kongen vil udvide Adgangen til at blive

Landgods, som ei er befattet under Baroniet« Oreboe og de Gaarde, som han ejede udi de næsthosliggende Byer. Vandløse, Eskildstrup, Tjørntvede og Wedde, til Sorøe Academie: om 2 à 3 Aar kunde de blive qvit og frit, og »naar saa deraf, samt af mine andre efterladte Midler kan tilvejebringes en Kapital af 12000 Rdl., saa skal Renterne deraf anvendes til tre fattige Academisters Underholdning«. Sit Bibliothek giver han til Academiet, og hvis 1000 Rdl. af den sidste Donation bliver tilovers, saa kan Renterne anvendes til Bibliothekets Forbedring. Endvidere skal hans Søstersøn Tostrup i Bergen have en aarlig Pension af 30 Rdl., og »Værelser paa Tersløsegaard skal forundes en skikkelig Enke, som nyder Udvisning af Skoven«. (Højbjerg Kjøbenhavnske Samlinger, I., Kbh. 1755, S. 449 ff.). Ved en Codicil af 28. December 1753 fastsatte Holberg endelig, at der efter hans Død skulde udtages af hans Bo en Kapital af 16000 danske Kroner, som skulde gjøres frugtbringende og Renterne anvendes til en fornemme og skikkelig Jomfrues Udstyr (Højbjerg, anf. st. S. 455 ff. (Sammesteds S. 463 ff. er aftrykt en »Disposition« af Holberg dateret 16. Januar 1754, og konfirmeret 1. Marts 1754). Endnu skal her nævnes, at der i Aaret 1758 blev stillet til Auktion to Bøndergaarde i Munkebjergby Sogn, Holbergs Dødsbo tilhørende (»Posttidende« Nr. 56, Extr. Avertissement. W.).

Academist til Personer af Middelstanden. Men dette gik Kongen ikke ind paa. Aktstykket er aftrykt efter en Kopi, gjort af Professor Christian Horrebow efter Originalen, som af ham siges at være i Kancelliets Arkiv.

Paa sine gamle Dage skriver Holberg et Sted (Ep. 447 i femte Bind): »Jeg nægter ikke, at jeg ved mine Skrifter jo noget haver vundet, men det er ikke nær saa meget, som Folk forestiller sig lad være, at Sigtet med mit Arbejde har været at erhverve Midler, men det anvendes til Publici Brug og Nytte.« Jeg lægger nogen Vægt paa den sidste Sætning, som jo indeholder en ærlig Tilstaaelse af Holberg om, at en af Drivfjedrene for ham til at skrive har været — for at sige det i beskedne Ord — Ønsket om at samle sig Formue. Et saadant Ønske har han delt med mange Forfattere, for hvilke det var en Nødvendighed ved Skrifter at samle Penge, en Nødvendighed, som ikke saaledes laa for Holberg, der havde et godt Embede. Men det var ham en Livsnydelse at vide sig i Besiddelse af Penge, som han bevarede, til han kunde omsætte dem i Jordegods. Men saa kom der en ny Nydelse til, den at kunne gøre andre delagtige i sine Glæder, om han end ikke selv helt blev Vidne til den Nydelse, som disse andre havde af hans Gaver. Dog fortæller han, at, da han blev kjed af at høre skjæve Domme om hans Bestemmelse, at Baroniet først skulde tilfalde Sorø Akademi efter hans Død, besluttede han at »exequere Legatum i levende Live«. Hvad der er ment hermed vil kunne forstaas af en Ytring af Holberg i en Erklæring til Kongen af 26. Februar 1753 i Anledning af Beskyldninger imod ham, rejste af Præsten Jochum Gynther. Denne havde saaledes beskyldt ham for Karrighed, men Holberg afviser denne Beskyldning ved at sige, »at det er bekendt, at jeg giver Godsets indkomster bort til Sorø

Akademie«. Godset er her Brorup Hovedgaard. (J. Bistrup i »Museum«, 1891, II, S. 187).

Den anførte Side af Holbergs Ejendommeligheder lægger jeg, som sagt, Vægt paa, thi jeg faar ud deraf, at han kom til fylde ud for sine samtidige ved at være for dem den udmærkede, frugtbare Forfatter, samtidig med at han delte med dem sin Tilfredshed med sine Skrifter, men ogsaa samtidig med at han samlede Penge, blev en rig Mand og kunde efterlade sin Rigdom til Landsmænd. Thi det maa blive Resultatet af denne Eftersøgning, at Holberg ved sin Død havde Ejendomme og Pengeværdier værdt henimod mindst 70000 Rdl.

Derefter vender jeg, endelig engang, tilbage til Dr. Andersens Athandling. Det andet Afsnit af denne handler i egentligste Forstand om »Holberg paa Tersløsegaard«. Jeg skal villig indrømme, at der er anvendt megen Kunst paa at skrive dette Afsnit, men hvis Nogen vil spørge mig, om jeg ikke synes, at der er meget kunstlet opbygget i det, og at det er skrevet tendentiøst, saa maa jeg svare: »Jo, tilvisse«.

Denne Skildring synes mig ikke at være helt paalidelig. Det forekommer mig saaledes ikke at være rigtigt, saa meget, som det er sket, at optage Anekdoterne om Holberg og Tersløsegaard blandede med det, som skulde være fuldt paalideligt overleveret. Thi disse Anekdoter ere for største Delen fremkomne længe efter Holbergs Levetid, og de maa dog modtages med nogen Kritik,

hvilket ikke er sket; de meddeles, som om de vare ægte Historie.

Der er det underlige ved Holbergs Omtale af sine Landejendomme, at han kun taler om dem i ren Almindelighed, »mit Gods«, »jeg haver tvende Hovedgaarde paa Landet«, »min Gaard«, »begge mine Gaarde«, at han aldrig gaar nærmere ind paa ligesom at slaa sig til Ro ved at dvæle ved dem, ved at glæde sig ved dem. Han kan tale om den Rolighed, han nyder paa sine Gaarde, men mest dvæler han ved det Besvær, han har med at administrere Godset, ved alle de Ubehageligheder, dette volder ham, ved de Sorger, Qvægsygen fremkalder; enkelte Gange taler han ogsaa om Landbruget (f. Ex. i Ep. 343). Men egenlig Glæde over sine Ejendomme giver han ingen Vidnesbyrd om. Navnet Brorup har jeg kun fundet en eneste Gang anført af Holberg, nemlig i Epistola III, S. 207 i den danske Oversættelse udgiven af J. Levin, 1857.

Jeg skal gjerne indrømme, at den, der vil skrive om Holberg paa Tersløsegaard, kommer i Forlegenhed med Hensyn til de Kilder, som han skal benytte til sin Skildring. Det maa ligge nærmest at søge dem i Holbergs Skrifter, men her er der det kjedelige, at Holberg, saavidt jeg veed, kun en eneste Gang nævner dette Navn i sine Skrifter, og at der paa dette Sted ikke er Tale om hans Liv paa denne Gaard. Stedet er Ep. 474 i femte Bind. Dr. Andersen siger: »Hvorledes Holberg, da han sad som Baron paa sin Sædegaard Tersløs, som han siger med Selvejrfølelse« etc. Men hvad har saa Holberg der at fortælle om Tersløse? At »forgangen Høst, da jeg var

paa en af mine Gaarde, blev jeg, da Kornet endda stod paa Marken vaer henved 8 Storke«, som snart alle forsvandt, da de havde samlet sig til at flytte bort mod Syd. Noget lignende havde han oplevet »paa min Sædegaard Terslø, hvor der for nogle Aar siden var en uhyrlig Mængde store Rotter, hvilke gjorde saadant Bulder paa Loftene, at Gaarden kom i Udraab for Spøgerie. De samme bleve og borte af sig selv paa eengang«. Det er jo ikke meget oplysende om Holbergs Liv paa Tersløsegaard. — Men jeg kan ogsaa have lidt Fantasi, og jeg forestiller mig da, at det er den dejlige Sæd paa Tersløsegaards Lofter, som har lokket Rotterne, og at Holberg som et Ordspil har kaldet sin Gaard Sædegaard (hvilket den desuden var).

I Ep. 447 i femte Bind af Epistlerne, hvor Holberg oftere nævner sit »Jordegods«, sit »Landgods«, og hvor han taler saa meget om sin Baron-Titel, der fortæller han ikke noget om, at han har kjøbt og er Ejer af Tersløsegaard. Denne Epistel indeholder dog Slutningen af hans Levnetsskildring.

Men saa anvendes den i Begyndelsen af denne Afhandling fremhævede Hypothese om at Handlingen i »Jeppe paa Bjerget« og »Erasmus Montanus« maa tænkes at foregaa i Munkebjergby, og at Holberg i Aarene 1720—22 baade har været i denne By og paa Herregaarden Tersløsegaard, paa Dr. Andersens Undersøgelse; hvad der i disse »Bønderkomedier« siges af og om Bønder bliver draget frem for at sammenstilles med hvad Holberg andetsteds dømmer om dem, med hvad der kjendes til Holbergs Forhold til sine Ridefogder og Forpagtere, og med hvad

der vides om hans Processer med saadanne; det hele Afsnit former sig nærmest til en Skildring af Holbergs Meninger om Bondestanden (se f. Ex. Ep. 29). Afsnittet kunde bedre have Overskriften: Holberg og Bønderne end Holberg paa Tersløsegaard, thi derom faar man ikke noget at vide.

S. 17 i Afhandlingen læses: »Der findes ingen Breve fra Baron Holberg til Jeppe Berg eller Jeppe paa Bjerget, men man har seks Breve fra ham til en vis Frederik Bjerre (d. e.: fra Bjergeby), Ridefoged paa Tersløse, formentlig (sic!) en Søn af en af Jepperne, i al Fald siden Holberg har saa gode Tanker til hans Agtsomhed og Troskab, en Slægtning af den vakre Jakob Berg, Montani Broder«. Saaledes staar der, men hvad kommer dog Jepperne Tersløsegaard ved?

S. 19 fortælles, at Ridefogderne ikke var til at stole paa. »Dette blotte Navn er ham [s: Holberg] mistænkeligt ligesom Jeppe; Frederik Bjerre havde han Tillid til, men Ridefogderne paa Brorup voldte ham idelige Bryderier, hvorfor han tilsidst bestemte sig til at forpagte Gaarden bort.« Derefter fortælles om Holbergs Proces med den sidste Ridefoged der, Mr. Vinderslev, S. 19—21. Men alt dette berører Brorup og har Intet at gjøre med Tersløsegaard.

De forskjellige Fortællinger, som Dr. Andersens Kilder indeholde, blive rigtignok saa underligt førte sammen, at man let kommer til at staae noget usikkert overfor dem. Han fortæller saaledes, at Husholdersken paa Tersløse havde sine Værelser ved Siden af Holbergs Soverum,

men Døren herindtil var tilmuret, saa at hun maatte gøre en stor Omvej for at komme ind til Baronens«. Denne Fortælling hører til Anekdoterne, men saa fortsættes i Flugt med dette Stykke: »Holberg var tilsidst saa nervøs, at en Dør som sloges i, kunde bringe ham ud af Skik«. Hertil citeres som Kilde Ep. 25, men hvad staar der der? Der staar, at Holberg tager i Agt alle Sundheds Regler; »hvad som i Svaghed incommoderer mig meere end andre, er en medfødt Delicatesse, som plager mig meere end Sygdommen selv. Thi en Hund, som gjør, end Dør som tilslaaes, kan bringe mig af Skik. Jeg stræber mig af al Magt at overvinde saadan Delicatesse, skøndt hidindtil forgiæves.« Det er dog noget andet end det, som Forfatteren siger; thi Ordet »tilsidst« har han selv opfundet, og det seer ud, som om de to Fortællinger høre sammen, thi de gaa i Et, og Læseren vildledes.

I Afsnittene III—V, S. 22—39, udvikles videre Holbergs Forhold til Bondestanden i Almindelighed og til Bønderne. Kilderne ere de samme som tidligere, Holbergs Skrifter, hvor der ikke siges noget om Tersløsegaard, Anekdoterne om Holberg, som væsentligt knytter sig til Holbergs Liv paa Tersløsegaard, og saa Dr. Andersens Hypoteser. Jeppe stikker da stadig Hovedet frem; thi Dr. Andersen har jo »begrundet«, at Holberg allerede, da han skrev Komedierne om Jeppe har været paa Tersløsegaard, følgelig er Jeppe et brugbart Materiale, naar der skal tales om Noget, som ligger et Fjerdedels-Aarhundrede længere fremme i Tiden. Jeg tilstaar, at disse Afsnit giver

en meget behagelig Læsning, naar man ikke lader den følges af en strengere Kritik og glemmer den Titel, som Bogen har.

Afsnit VI, S. 40—47, handler om Tersløsegaards Skjæbne i Tiden efter Holbergs Død og den mulige Udsigt til Gaardens Fremtid. Det ligger udenfor min Opgave at tale herom, og jeg har kun et Par Bemærkninger at fremkomme med.

Der siges, at Erektionspatentet for Friherreskabet Holberg tillige er Holbergs Testamente. Det er, synes jeg, uforsigtigt sagt, thi var det Holbergs Testamente, maatte hans Navn staa under Patentet, hvilket det naturligvis ikke gjør.

Dernæst savner jeg den Tanke udtalt, at ved Salget af Tersløsegaards Jord, som Amtmand Stemmann satte i Værk, kom Holbergs »Midler« atter til Gavn for Sorø Academis Gods, idet de bidrog til at bringe den store Gjæld ned, som tyngede paa Stiftelsen. Stemmann har sikkert gjort dette Skridt efter moden Overvejelse, men Nød bryder alle Love.

Der forekommer endelig dette Udraab: »Mindesmærket over »Bjerget«s Digter skal blive staaende paa sin Bakke«. Det er efter mit Skjøn en aldeles urimelig Tale, thi hvad har »Bjerget« at gjøre med Tersløsegaard? Intet. Og hvor kan Tersløsegaard blive et »Mindesmærke« over Holberg? Han har ejet Gaarden i nogle Aar og boet der om Sommeren, det er det Hele; havde han endda selv anlagt

Gaarden og bygget Husene! Jeg synes, at det er at gjøre en Myg til en Elefant!

Et af de tidligste Vidnesbyrd om at Holberg vistnok har været Vært paa Tersløse, som kjendes, er følgende Notits fra Bolle Willum Luxdorps Almanak 1745 (W.):

31. Mai. Le soir je suis allé à cheval avec Lilienskiold à Tersløse, où j'ai trouvé Holberg et couché.

1. Juin. Diné à Tersløse.

2. Juin. Christensen et sa femme, Trine, Lilienskiold, Holberg, Brauer et le prêtre ont diné avec moi.

Luxdorph var i 1744 bleven udnævnt til Højesterets-assessor, han ejede Herregaarden Mørup, der ligger Vest for Ringsted.

Holberg døde den 28. Januar 1754, han købte Tersløsegaard i Maj 1745, og det er da i ni Somre, at han kan have havt Sommerbolig der. Erindres det nu, at han var født i Aaret 1684, bliver det, da han var oppe i tredserne, at han kunde nyde at være Besidder af denne Ejendom. Det var et kort Tidsrum i et langt Liv, altfor kort til at Tersløsegaard kunde blive af Betydning for Holberg, kunde bidrage til at udvikle ham, modne ham. Mest kjender Eftertiden til ham i Egenskab af Ejer af Tersløsegaard fra sex Breve, han har skrevet i Løbet af Efteraar og Vinter i disse Aar til sin Ridefoged der, Frederik Bjerre, hvilke Breve ere blevne trykte, medens kun et af dem er bevaret (se V. Dahlerup, »Holbergs Privatbreve«,

Dania IV., 1897, S. 3 og S. 14—15). De give en Forestilling om Holberg som en omhyggelig Administrator og Forretningsmand og en brav Godsherre. Men saa har man de mange Anekdoter, som ere tildels navnløse og ere uden Tidsangivelse.

Er det ikke paafaldende, at medens Holberg affærdiger Enkesædet, med hvilket der ikke fulgte nogen Pengegave, i sin »Forskrivelse« af 20. Januar 1748, i tre Linier: »Mit Forlangende er ellers at Værelser paa Terløse Gaard forundes en skikkelig Enke, som nyder Udviisning af Skoven«, saa fylder hans Bestemmelser om Brude-Udstyrs-Legatet af 28. December 1753 i W. Højbjergs Udgave over fire Sider. Det er en hel Fundats. Enkesædet var henlagt under Sorø Akademi, Udstyrs-Legatet, 16,000 Rd., henlagdes under Professorerne ved Kjøbenhavns Universitet. Dette Udstyr havde han allerede i Tanker 1745 (se ovenfor S. 22). Hvem interesserede Holberg sig mest for, Enkerne eller de giftefærdige Jomfruer?

Saavidt mig bekjendt har der i lange Tider ikke været nogen Interesse for Tersløsegaard, indtil i Aaret 1861 fire ansete Soranere besluttede at gjenoprette det nedlagte holbergske Enkesæde. Saa var der i mange Aar fuldstændig Taushed om denne Gaard, men ret pludselig blev der vakt en større Interesse for Tersløsegaard, der nu kom til at hedde Holbergs »kjæreste« Sommerbolig — Superlativ maatte det blive, uagtet Holberg selv ikke har sagt noget derom.

Men saa blev Begejstringen stor, — efter min Opfattelse var den ikke helt naturlig, — der skete Opfordring

fra ansete Mænd om at samle Penge til at købe denne meget beskedne Gaard (i Traps Danmark III, 2. Udg. S. 429, kaldes den en »uanselig Bygning«*), og en Bevægelse i den Retning blev sat i Gang over hele Landet. Og saa forfattede Dr. Vilhelm Andersen sin lille Bog om »Holberg paa Tersløsegaard«, smukt udstyret, bedaarende og smidig skreven, for saa vidt kan den kaldes en Perle af en Lokkedue.

Hvad har jeg da imod Bogen? Jeg har det imod den, at den, som jeg har kaldet et historisk Arbejde, ikke er sand, thi det er ikke muligt at skrive noget paalideligt og udførligt om »Holberg paa Tersløsegaard« med de Kilder, som ere bevarede og som ere saa intetsigende herom. Jeg har det imod den, at det ikke er sagt aaabenlyst, at saaledes forholder det sig, at næsten Alt, hvad der fortælles om Holbergs Forhold til Bønder og hans Forestillinger om Bondestanden, henføres til Tersløsegaard, saa at sige erobres for denne Gaard, uden at det lader sig bevise, at dette er tilladeligt, og at det ganske glemmes, at Holberg havde været Ejer af Brorup flere Aar før han blev Ejer af Tersløsegaard, og ejede paa samme Tid disse to Gaarde, af hvilke Brorup var det største Gods, — at Anekdoterne tillægges saa megen Vægt, thi kun de indeholder det eneste, som man tror at vide om Tersløsegaard, og at saameget af, hvad der siges, kun er Gisninger, som ikke lade sig bevise, men paa hvilke der dog bygges Historie.

*) Men i »Nationaltidende« for 1. Februar 1905 kaldes den »den statelige og minderige gamle Gaard«. Hvad skal jeg nu tro?

Her kan, forekommer det mig, den vel kjendte Sætning anvendes: »Je prends mon bien où je le retrouve«, hvilken kan gjengives saaledes paa Dansk: »Jeg tager mit Stof, som det passer mig, hvor jeg saa finder det,« med Underforstaaelse af: »Finder jeg ikke Stoffet, saa konstruerer jeg det saa godt jeg kan.«

Jeg holder saa meget af Holberg, jeg har studeret saa nøje hans Person, hans Levnet og hans Virksomhed som Digter og Skribent, at det ikke kan andet end berøre mig noget ilde, at see ham som her være gjort til Gjenstand for alt for megen løs, om end velment Tale; det er min oprigtige Mening.

BILAG.

Ansøgning fra Amtmanden over Sorø Amt,
Grev Heinrich VI af Reuss,

til

Frederik den Femte

om at Assessor Ludvig Holberg maa blive forundt Patent at være
Friherre. 23. Januar 1747.

Stoermægtigste

Allernaadigste Arve-Konge og Herre.

Som Deres Kongl. Mayt haver allernaadigst behaget at tillade mig allerunderdanigst at indgive skriftlig Forestilling om den *Donation*, som *Assessor Ludvig Holberg* haver ladet sig overtale at gjøre til det Ridderlige *Academies Etablissement* i *Sorø*, dersom det Forslag, som jeg ham i allerunderdanigst Tillid til Deres Kongl. Mayts allernaadigste Velbehag, dertil haver giort, bliver allernaadigst *approberet*, saa fordrister jeg mig i allerdybeste Underdanighed denne allerunderdanigste *Memorial* og Ansøgning derom at nedlægge.

De Midler, som af ham til *Sorø-Academie* kand blive *legeret*, bestaae i Jorde-Gods, som ligger til deels i *Sorø*-Amt og til deels i Nærværelsen af samme, nemlig i *Antvorschous*, *Holbechs* og *Sæbye-Gaards* Amter, og ere følgende efter den nye *Matricul*.

<i>Tersløse</i> Hoved-Gaard med Mølle og Skov	41	Td.	5	skp.	1	fr	1	alb.
Dertil 3 ^{de} Kirke-Tiender med <i>Jus Patronatus</i>	54	-	6	-	7	-	1	-
Bønder-Gods	301	-	4	-	2	-	2	-
<i>Brørup</i> Hoved-Gaard	86	-	4	-	3	-	2	-
Dertil Kirke-Tiende, Mølleskyld og Bønder-Gods	515	-	7	-	4	-	2	-
som gjør tilsammen	1000	Tdr	Hart-Korn					

og derforuden alle de Gade-Huuse og Fæste-Huus-Mænd, som dertil efter Jorde-Bøgerne henhører.

Med dette anseelige Tillæg kand *Sorøe*-Closters Jorde-Gods og Midler blive formeeret, dersom Deres Kongl. Mayt vil allernaadigst bønhøre min allerunderdanigste Ansøgning, af bemældte Et Tusinde Tønder Hart-Korn at oprette et *Baroni*, og forunde *Assessor Ludvig Holberg*, som *primus acquirens*, allernaadigst *Patent* at være Frie-Herre at dette Lehn, da samme efter hans dødelige Afgang henfalder til *Sorøe* Ridderlige *Academie*, i hvilken Henseende jeg ogsaa allerunderdanigst beder, at *Erections-Brevet* og *Patentet* uden Bekostninger allernaadigst maae blive udfærdiget.

Allernaadigste Konge, paa den ene Side maae jeg forestille, at *Assessor Holberg*, som ved sin egen Flid haver samlet disse Midler, er af svag Helbred og dertil af Alder 63 Aar, saa at det efter al Formodning ikke kand vare længe, førend dette Gods kommer til det *publique* og nyttige Brug, hvortil det, ved at blive allernaadigst gjort til et Frie-Herskab, *destineres*; og paa den anden Side beder jeg allerunderdanigst, at Deres Kongl. Mayt vil allernaadigst tillade mig at igientage det, som jeg ved mit allerunderdanigste *Project* under 12. *Nov.* sidst afviget haver forestillet,

at *Academiet* ikke uden særdeles Kongelige Benaadninger kan sættes i Stand, eftersom *Closterets* egne Midler ere u-tilstrækkelige, naar Indretningen skal bringe saa stor Frugt og Nytte, som Deres Kongl. Mayts allernaadigste Hensigt udfordrer, og som jeg derfor allerunderdanigst begjærede saadanne Hielp-Midler, som vare til Afgang i Deres Mayts *Cassa*, saa kand nu samme spares, og Indretningen dog bliive efter bemældte mit allerunderdanigste *Project*, da dette Tillæg er saa tilstrækkeligt, at *Academiet* uden videre Hielp kand vedligeholdes, Lærerne lønnes saa vel, at de lærdeste Mænd i Landet kand dermed være fornøyet, og mange Fattige, som have særdeles got *Talent*, *gratis* indtages at blive oplært til Deres Kongl. Mayts og Fædernelandets Tieneste. Foruden alt dette maae jeg ogsaa allerunderdanigst mælde, at naar *Academiet* bliver indrettet, vil Hoveriet til Lærernes og *Academisternes* Tieneste forøges, og i denne Henseende er det til stor *Soulagement* for *Closterets* egne Bønder at faae dette Tillæg af Jorde-Gods, som kan tage Deel med dem i dette Arbejde og de Reyser, som de ellers allene maae bestride. Det eneste, som herved er til Tab i Deres Kongl. Mayts *intrader* er Skatte-Friehed paa Et Hundrede Tønder Hart-Korn efter de Frie-Herrelige *Privilegier* af 25 *May* 1671, men ligesom *Assessor Holberg* i sin Tid dermed kand ophielpede Godset, som af den almindelige Qvæg-Syge er forfalden, saa er ogsaa den Benaadning, at Deres Kongl. Mayt allernaadigst eftergiver disse faa Skatter, som ikke beløber sig til 300 Rdr aarlig, af saa stoer Vigtighed, at Deres Kongl. Mayt derved skienker *Sorøe-Academie* til ævig Tid en aarlig *Revenue*

af 2 til 3000 Rdr, som Godset med Tiden kand indbringe, naar det ved den nu værende Ejers Omhygelighed er sat i Stand, og altsaa haaber jeg allerunderdanigst, at ovenmældte liden Afgang i de Kongelige Skatter ey herudi vil giøre nogen Hinder.

Dersom da denne min allerunderdanigste Ansøgning allernaadigst bliver bønhørt, kand jeg lade en ordentlig Jorde-Bog over disse Et Tusinde Tønder Hart-Korn forfattes, som jeg til Deres Kongl. Mayt allerunderdanigst skal indlevere. Jeg forbliver med den allerfuldkomneste
Devotion

Deres Kongl. Mayts

allerunderdanigste
og troe og pligtskyldige Tiener
H. VI Reuss

mm
pria

Kiøbenhavn, 23. Januar 1747.

At dette er en rigtig Afskrift af et i Kancelliets Lehnsarkiv ved Sagen om Ludvig Holbergs Ophøielse i den friherrelige Stand (6. Marts 1747) beroende Dokument, attesteres herved.

Rigsarkivets 2. Afdeling, d. 11. Februar 1905.

Kringelbach.

(L. S.)

